

ԽՄԲԵԳՐԵԿԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.

ԵՒ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՂՋԱԳՈՒՐՈՒՄԸ

Ուրիշ է երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Աթոսը և իր պաշտօնաթերթը Սլոն, յայտարարել կարենալու, իր կարգին, այն սրտառուչ գէպը, որ տեղի ունեցած երկու տիպաներ տուա՛յ քրիստոնէական այս վեհաժողովին մէջ: Սուրբին է մանաւանդ Հայ Եկեղեցին և ժողովուրդը ի Հայաստան և ի Արևելք աշխարհի, ի տես և ի լուր պատմական այս ողջագոյութեան, ուր մեր դարերու և հայրապետներու հոգիին ուսաջն ու տրուիւնն էր որ լսուեցաւ, անգամ մը ևս, քաղցր և անպղտոր, Ս. Էջմիածնի և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու զրկախառն այս նոր ուխտով:

Ողի և հրաշք է ամբողջապէս Հայ Եկեղեցին, և հրաշագործներ զինքը ներկայացնելու կանչուած Հայրապետները, ինչպէս երէկ այնպէս ալ այսօր: Այդ հրաշքին ու ողիին լոյսն ու շունչն էր որ թրթռաց նորէն Հոկտեմբեր 26ին, մեր գոյգ Կաթողիկոսներու սիրտերուն խորը և շրթներուն վրայ, երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց մենաստանի կամարներուն ներքև և ներկայ Հայ ժողովուրդի հոգիներուն մէջ: Արժեւորել կարենալու համար այդ հոգեհարստւո՛ւ ձայնը, անհրաժեշտ է զգալ զայն, լսեցնելով մեր մէջ այն բոլոր խեղ և օտարօտի դպացումները, որոնք տարիներէ ի վեր կը դառնացնեն մեր եկեղեցական ու ազգային կեանքը, անխառն պայքարի կրկէս դարձնելով արտասահմանի մեր գոյութիւնը:

Վերջ՝ ամէն տեսակի յառեռնութեանց և մեր պատմութեան սրտառուչ խորհուրդը հերքով մօլար ձգտումներուն: Իրագործուածը պէտք չէ նկատուի կողմնակի շահերու տապաւնար ցուցադրութիւն մը լով, տեսալ մը քաղաքական ձեռնածութիւն, որոնց հանդիսատես կ'ըլլանք ամէն օր: Կ'ուզենք հաւատալ թէ տեղի ունեցածը որքազան դաշինք մըն էր, հաւատաքով ու սիրով լեցուն, նման երանեալ մեր մեծ Հայրապետներու դարաւոր փորձին, որոնք զիացած են միշտ ներկայի մշուշներէն և արտմութիւններէն անդին՝ տեսնել մեզի յառաւիճմարտութիւնը, և ստանալոյսելով ամէն կարգի արդիւններ, նայած են հասարակաց բարիքի այդ լուսառուողին, բոլորապէս ու վճռական:

Հայ եկեղեցին միշտ ձգտած է միասնականություն, հսկողական մեր պատմությունն ծանոթ զուգի, անմիաբան ըլլալու հիմնադրված, որ մայրն է եղած բոլոր շարժանքներն։ Միությունն սկիզբն է միայն մենք կրցած ենք, թե թեկի և սիրտ սրտի, ստեղծել բազմաթիվ դրամատիկ հոգևորություն, օրհնելով յիշատակը մեռելներուն և շինելով հպարտությունը ողջներուն։

Շնորհիւ այդ ոգին և սկզբունքին է որ Հայ եկեղեցին կրցած է գոյատևել և զիտագրել անցեալի շարադէտ փոխարկներուն և ներքին ու արտաքին պառակտիչ ոյժերուն։ Ընդ է թէ մեր պատմական դարաւոր կեանքի մէջ եղած են շրջաններ, ուր փոստակ և ներհակ մտայնությունն տէր անձեր՝ ճիշդ ու ետական հաշիւներէ տարուած, դատած են այս սկզբունքին ու գաղափարին, սակայն հանրային շահը և մեր ժողովուրդի խղճմանը ըրած են միշտ իրենց դերագոյնը, վերցնելու հասարակաց բարիքին զէմ եղած շեղումները՝ ի նպաստ միություն։

Մեր եկեղեցւոյ բազմաբախտ գործիչները, ոսկի օգակը եղած են նոյնպէս մեր պետական ու հանրային կեանքին մէջ տեղի ունեցող պառակտումներուն, և իրաւախախտութեամբ յարգարել փորձած են ամէն տեսակի շեղում և անհասկացողութիւն, որոնք մեր երկրի աշխարհադրական դիրքի և քաղաքական պարտադրումներու պատճառաւ, յաճախ անշատած են մեզ իրարմէ, ի հեճուկս մեր ողջ ոյժն ամբողջական շահերուն։

Մասնաւորելով մեր խօսքը Հայ եկեղեցիի և իր այժմու կաթողիկոսական գոյգ Աթոռներու միայն սրբերութեան նշանաւոր, այն օրէն ի վեր երբ մեր հոգևոր իշխանութիւնը Սիսէն Սուրբ Էջմիածին վերադարձաւ, միասնական նստութեան գաղափարը ոչ միայն չթուլցաւ, այլ աւելի շեշտուեցաւ։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական Աթոռին զուգահեռ գոյությունը շնկատուեցաւ իբրեւ հակաթոռ Ամենայն Հայոց Հոգևորականութեան, այլ անոր անբաժանելի մասը և օժանդակը։ Կիլիկիոյ մեր ժողովուրդի հովուութեան և առաջնորդութեան մէջ։

Ընդ է որ, թէ՛ Կիլիկիոյ և թէ՛ Ս. Էջմիածնի գահակալներու մէջ եղած են անհամներ, որոնք առաջնորդուած իրենց արտում փառասիրութիւններէն, հակառակ շարժած են մեր եկեղեցիի և ժողովուրդի հոգին առողջ պահող ուժին և միություն։ Կանք սակայն ընդհանուր զգացումէն և հասկացողութենէն շեղած անհամներ եղած են միայն, և իրենց տխուր արտքը պայմանաւոր մնացած է լո՛ւ իրենց շրջանով, առանց խախտել կարենալու Հայ եկեղեցւոյ համերաշխութեան ոգին և համագործակցությունն բնական ընթացքը։

Մեր մեծ ազգային յետոյ, Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց և Կիլիկիոյ տարալիկ կաթողիկոսական Աթոռներու միջև ստեղծուեցաւ անկեղծ և սերտ գործակցություն մը։ Նախ իբրեւ շարունակություն խրիմեան և Սահակ եկեղեցաւորէր և լուսամբի կաթողիկոսներու սխաւ սիրալիր յարաբերութեան, ապա իբրեւ արդիւնք համագոյային ազգային, որ զրկելով Արեւմտահայութիւնը իր պատմական Հայրենիքէն և մէկ միլիոն գաւազներէն, կը զրկէր նաև մեր եկեղեցին

իր գոյութեան կռուաններէն: Այս տխուր պարագան իր տեղադրութեամբ կ'ունենաւ նաեւ միտքերու վրայ, և ժողովուրդին ու անհատական կարծեցեալ յաւատարմութիւնները, ինչպէս նաեւ անպարագիծ երազները կը թանգարանուէին պահ մը, և Հայ ժողովուրդի վստահ մարմնի մասերը իրենց ֆիզիքական և հոգեկան գոյութեան ի խնդիր կը միաւորուէին, զգալով համերաշխութեան և միութեան կարիքը: Հայ եկեղեցին անպահ մը ևս պիտի լծուէր իր պատմական դերին, պիտի հաւաքէր, պիտի սփռէր, պիտի յուսադրէր և ժողովուրդի ծառայութեան հոյ մը անձնագոհներ ի սպաս պիտի դնէր մեր եկեղեցւոյ դարաւար այդ դերի իրադրածման, պատրաստելու իր փրկութեան տապառնը յարուցում և զաւիթ մրրկներուն դէմ:

Ս. Էջմիածնի և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռներու միջև գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնները աւելի անկեղծ և սերտ ընդթ ստացան Բաղդէն Աթոռակից և Խորէն Կաթողիկոսներու օրով: Իսկ այդ յարաբերութիւնները իրենց բարձրագոյն աստիճանին պիտի հասնէին Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի և Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսի շրջանին: Երկու Աթոռներու միջև գոյութիւն ունեցող կապը զօգուած է ազգային և եկեղեցական միասնականութեան բարձր զապաւորներով, և տմրացում գործերու սղմիւս ձգտումներով:

Յիսուսն առինքն առաջ, Կիլիկիոյ Աթոռը քովնաւ պատուհան մըն էր, բացուած Հայ հոգին վրայ, զրեթէ զուտ կրօնական: Անթիլիաս Երեսնաւոր աւելի քան իրականութիւն մըն է Սփիւռքի մէջ: Միւս կողմէ Կիլիկիոյ Աթոռը ոչ մէկ առանձն բախար չէ ունեցած այսօրան ծանր՝ բայց այնքան օգտաւէտ առաքելութեան մը հանդիսարանն ըլլալու:

Սակայն Ս. Էջմիածինը ուրիշ խորհուրդով և ձգողութեամբ կը ներկայանայ մեր հոգիներուն: Մայր Աթոռը կրօնական նուիրապետութեան մը կեդրոնը չէ միայն, անիկա Հայուն հոգեկան հայրենիքն է, իմանալի այն պարունակը զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունի և իր ստեղծէ իրեն զերազոյն ամրոց՝ ոչ միայն իր անցեալին, այլ մանաւանդ ապագային: Մայր Աթոռոյ այդ դերը չէ դադրած, այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունինք այդ տեսլացած, հոգիացած խորհրդանշանին, կարենալ վեր բռնելու մեր ընդարմացած հոգին և փշուր փշուր եղած ու արտասահմանի բացասականներուն նետուած մարմինը:

Մեր եկեղեցական ուրիշ նուիրապետական Աթոռներէն Ս. Էջմիածինը կը տարբերի ճիշդ այն համեմատութեամբ, ինչպէս մեր երկրի ֆիզիք նկարագրին մէջ Այրարատեան դաշտը կը տարբերի միւս մեծ միութիւններէն: Երուսաղէմ, Վասպուրական, Կիլիկիա, մեզի կը թելադրեն խորունկ ապրումներ, բայց անոնցմէ ոչ ոք կրցած է հակադէմ խորագոյն յուզումը որուն լարերը կը մնան ծածկուած գերի լերան սրբազան ալքերուն խորը: Ս. Էջմիածինը միայն վայր մը չէ, նոյեան տառանքին խորհուրդովը պաշտպանուած: Անիկա այն կայանն է ուր կը քաշուին, անդիմադրելի միսմով մը, մեր ժողովուրդին զերազոյն խոտութիւնները: Մեր Հայրապետները եթէ իրենց տկարութիւնները

պարտական են իրենց ժամանակին, իրենց առաքինութիւնները սակայն կուգան ֆեզին անմահ պահեստէն:

Տաղնապներ շատ անցուցած է Ս. Էջմիածինը, Շահ-Արքատէն սկսեալ մինչև մեր օրերու տէրերը. այդ բոլորին դիմացած է ան և կը դիմանայ, ապրեցնելով իր մէջ և իրմով իրեն յառաջ հոգիները, եթէ այս վերջիններուն մէջ չէ մեռած ու չէ աղօտած Լուսաւորչի կանթեղը՝ այն հէքեաթային և աննիւթական յղացքը, որ չի բացատրուիր, բայց կայ իբրև զերազոյն կամար-զօտի ժամանակէն ընդստնուած հոգիներուն վերև:

Հայ ժողովուրդը, արտասահմանի թէ օտարութեանը մէջ պէտք ունի իր հոգեկան լոյսը ընդունելու Ս. Էջմիածնէն: Որպէսզի բարիբաղ լեցուն այս դարուոր կապը կարենայ բլլալ սերտ և աննկատ, ինչպէս էր ան երէկ, անհրաժեշտ է որ Ընհանրական Հայրապետը, իբրև կրօնական զերազոյն ուղղիչ և Պետ, դիմաւորուի անվերապահօրէն, յարգանքով և սիրով: Լուսաւորչի Աթոռը պէտք է անխախտ պատուանդանը բլլայ ինչպէս մեր հաւատքին՝ սյնալէս ալ մեր սիրոյն: Միասնական այս անվերապահ մտածումին ու կեցումովին մէջ է ոչ միայն մեր եկեղեցւոյ զօրացումը՝ այլ նաև մեր ժողովուրդի ոյժն ու փրկութիւնը:

Երանի թէ մեր ժողովուրդի զոյութեան և զոյատեման նախանձաւորները նոր և թերի ազգակներու ապաւինելու փոխարէն, դիմնային լսել այս առիթով մեր զոյգ Հայրապետներու հոգեձայններուն մէջէն պատգամը մեր աստուածաբաւ նախնեաց և ձայնը մեր պատմութեան:

Անտարակոյս անտկնկալներ մարսելը դիւրին չէ, եթէ նայնիսկ անտը բլլան փրկարար և բովանդակ ժողովուրդի բարեհաճութեան արժանացոյ ելոյթ: Սակայն երբ եղածը չեղածին փաստն է, այն ատեն մեզի բոլորիս կը մնայ զոն բլլալ, որ մեր եկեղեցական ու ազգային կեանքի անկերպարան ու ժխտական վիճակները իմաստի մը կը վերածուին, համաձայն մեր դարուոր իմաստութեան և ձգտումներուն:

